

KAROL ŻURAWSKI*

Architektura i krajobraz. W poszukiwaniu relacji

Architecture and landscape. In search of relations

Streszczenie

Architektury nie należy abstrahować z jej kontekstu. Dom zawsze jest częścią większej całości. Architekt nigdy nie projektuje samego budynku, ale cały krajobraz. Wznosząc nowy budynek permanentnie przekształca jego otoczenie. Dlatego projektanci powinni świadomie, z wrażliwością i empatią, a czasami z odpowiednią stanowczością i przekonaniem budować relację nowego obiektu z otaczającą go przestrzenią, naturą i architekturą. Istotne jest aby tę zależność w swojej istocie rozumieć jako wzajemną i dwukierunkową - nowy budynek wywiera istotny wpływ na otoczenie, ale i otoczenie znacząco wpływa na sposób ukształtowania tegoż. Artykuł jest próbą opisu takiej relacji w oparciu o analizę doświadczeń projektowych autora: pracy w Atelier Zumthor w Szwajcarii oraz we własnej pracowni projektowej w Polsce. W kontekście teoretycznym odnosi się do takich zagadnień jak Krytyczny Regionalizm, kontekstualizm, pojęcia placelessness i krytyki dominacji indywidualizmu.

Abstrakt

Architecture should not be abstracted from its context. A house is always a part of a larger whole. An architect never designs a building alone, but the entire landscape. By constructing a new building he permanently transforms its surroundings. That is why designers should consciously, with sensitivity and empathy, and sometimes with appropriate firmness and conviction, build a relationship of a new object with the surrounding space, nature and architecture. It is important to understand this relationship as reciprocal and bidirectional in its essence - a new building has a significant impact on its surroundings, but its surroundings also significantly influence the way it is shaped. The paper is an attempt to describe such a relationship based on the analysis of the author's design experience: working for Atelier Zumthor in Switzerland and in his own design studio in Poland. In the theoretical context, it refers to such issues as Critical Regionalism, contextualism, the notion of placelessness and the critique of the domination of individualism.

Słowa kluczowe: krajobraz, kontekstualizm, krytyczny regionalizm

Key words: landscape, contextualism, critical regionalism

Wprowadzenie. Cel, zakres, metoda

Nowy budynek niemal nigdy nie jest obojętny w stosunku do zastanego krajobrazu. Stając się jego częścią zmienia istniejącą kompozycję i wpływa na atmosferę otoczenia, w którym powstaje. Może obniżyć wartość danego miejsca lub pomóc ją budować. Świadomość tych zależności powinna być kluczowa dla projektanta. Celem badań opisanych w niniejszym artykule jest określenie wpływu możliwych postaw architekta na kształtowanie krajobrazu. Obok metody intuicyjnej wykorzystano dwie inne. Pierwsza z nich to analiza krytyczna współcześnie dostrzeganych tendencji architektonicznych i kulturowych oraz ich wpływu na krajobraz. Druga to metoda obserwacyjna zastosowana do zbadania podejścia do projektowania w kontekście krajobrazowym szwajcarskiego architekta Petera Zumthora w latach 2010-2014 oraz własnych doświadczeń projektowych autora z lat 2014-2021.

Unifikacja i indywidualizm

Modernizm w znaczącym stopniu przyczynił się do homogenizacji kultury budowania. Niezależnie od szerokości i wysokości geograficznych czy od

Introduction. Objective, scope, method

A new building is almost never indifferent to the existing landscape. By becoming a part of it, it changes the existing composition and influences the atmosphere of the environment in which it is built. It can lower the value of a given place or help build it. The awareness of these relations should be crucial for the designer. The aim of the research described in this paper is to determine the influence of possible architect's attitudes on shaping the landscape. In addition to the intuitive method, two other methods were used. The first is a critical analysis of contemporary architectural and cultural trends and their impact on the landscape. The second is an observational method used to examine the approach to design in the landscape context of Swiss architect Peter Zumthor from 2010 to 2014 and the author's own design experiences from 2014 to 2021.

Unification and individualism

A new building is almost never indifferent to the existing landscape. It always changes its existing composition and influences the atmosphere of the place where it is built. It can lower the value of the

lokalnych tradycji architektonicznych powstawały zbliżone stylistycznie obiekty. Po początkowym oczarowaniu potencjałem postępu technicznego i stylem międzynarodowym jako idealnym wzorcem jego architektonicznej realizacji, zaczęto stopniowo dostrzegać negatywne strony tego nurtu. W kontekście krajobrazowym zubażał różnorodność krajobrazów i kultury budowlanej oraz osłabiał lokalną tożsamość architektoniczną. Regionalizm Krytyczny był traktowany jako remedium na powszechną unifikację. Tworzenie architektury nowoczesnej, korzystającej z dobrodziejstw postępu technicznego miało być możliwe w zgodzie ze specyfiką konkretnego regionu (Frampton, 1983, s.21).

Krytyka unifikujących światową architekturę cech modernizmu przyczyniła się do zmiany wektora architektury w stronę kultury liberalnego indywidualizmu. Kultura ta sprzyja koncentrowaniu się jednostek na sobie, dbaniu o własny interes. Ludzie czują się zachęceni do tego, żeby poszukiwać swojej własnej, indywidualnej tożsamości, w której oryginalność ma wysoką wartość (Bauman, 2009, s. 67–70). Kiedy autor rozmawia ze swoimi studentami o ich projektach, często dostrzega, że dla wielu z nich prace są w pierwszej kolejności środkiem samorealizacji, sposobem ekspresji własnej kreatywności i oryginalności. Celem ich działań jest stworzenie projektu, który będzie się wyróżniał, a zatem wyróżniał ich jako autorów. Charles Taylor pisał, że świat opanowała kultura narcyzmu, w której szczęście i samorealizacja jednostki są stawiane wyżej od dobra ogółu. Tracony jest z oczu szerszy horyzont i postępuje zubożenie w stosunku do otoczenia (Taylor, 1992, s.14). Z jednej strony uważa się, że każdy ma prawo do zabudowania własnej działki w dowolny sposób, bez respektu dla otoczenia, z drugiej, że należy respektować podobne prawo wolności sąsiada. Pytanie tylko, czy jeśli wszyscy swobodnie, niczym nieskrępowani, wyrażają się architektonicznie we wspólnej przestrzeni, to czy nie dzieje się to ze szkodą dla krajobrazu?

Krajobraz współczesności

Architektura jest złożoną dyscypliną, w której pomimo licznych prób, nie udało się zdefiniować uniwersalnych zasad, których zastosowanie gwarantowałoby projektowy sukces. Kryteria jej oceny nie są stałe i podlegają dyskusji. Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat wydają się być szczególnie płynne. Zwodniczy spokój ducha i pewność siebie, jakie dawały architektom modernizm i jego proste, zunifikowane zasady, zdezaktualizowały się. W braku wyraźnego kanonu projektanci bywają zagubieni. Jedni bezradni i pełni wątpliwości poszukują czegoś, co spowodowałoby, że ich projekty będą wartościowe. Inni zuchwale tworzą z poczuciem, że wszystko jest możliwe i dozwolone. Idą nawet dalej: każdy budynek powinien wyróżniać się swoją odmiennością i łamaniem zasad. To przepis na sukces w świecie kreowanym medialnie. Publiczność współczesnych mediów jest żądna wrażeń i szybkiej rozrywki. Nie ma

surroundings or help build it. The aim of this paper is to present the author's research on how architects shape the relationship between a new building and its surroundings, based on an analysis of contemporary trends and observations of selected experiences from the author's own professional practice.

Modernism has contributed significantly to the homogenization of building culture. Regardless of latitudes and altitudes or local architectural traditions, stylistically similar buildings were created. After the initial enchantment with the potential of technical progress and the international style as an ideal model for its architectural realization, the negative sides of this trend began to be gradually noticed. In the landscape context, it impoverished the diversity of landscapes and building culture and weakened local architectural identity. Critical Regionalism was treated as a remedy for widespread unification. The creation of modern architecture, taking advantage of the benefits of technological progress, was to be possible in accordance with the specificity of a particular region (Frampton, 1983, p.21).

Criticism of the unifying features of modernism in world architecture contributed to a change in the vector of architecture towards a culture of liberal individualism. This culture encourages individuals to focus on themselves, looking out for their own interests. People feel encouraged to seek their own individual identity, where originality has a high value (Bauman, 2009, p.67–70). When the author talks to his students about their projects, he often sees that for many of them the works are primarily a means of self-realisation, a way of expressing their own creativity and originality. The goal is to create a project that will make themselves, and therefore them, stand out. Charles Taylor wrote that the world has been overtaken by the culture of narcissism, in which the happiness and self-fulfilment of an individual is placed above the good of the whole. The broader horizon is being lost and indifference to the surroundings is increasing (Taylor, 1992, p.14). On the one hand, it is believed that everyone has the right to develop their own plot of land in any way they like, without respect for the surroundings, and on the other, that a similar right of freedom of the neighbour should be respected. The question is, if everyone freely expresses himself architecturally in a common space, is this not to the detriment of the landscape?

The landscape of today

Architecture is a complex discipline in which, despite numerous attempts, it has not been possible to define universal principles whose application would guarantee design success. The criteria for its evaluation are not fixed and are subject to discussion. Over the last few decades they seem to be particularly fluid. The deceptive peace of mind and self-confidence that modernism and its simple, unified principles gave architects has become outdated. In the absence of a clear canon designers are sometimes lost. Some, helpless and full of doubts, look for something that would make their projects valuable. Others create boldly with a feeling that everything is possible and allowed. They go

miejsca na subtelności. Nawet z pięknym i dobrze rozwiązany domem zazwyczaj wygra ten osobliwy, choć niekiedy wygodny i rozsądny – ale za to o spektakularnej fasadzie - albo najwyżej jak Dom Kereta Jakuba Szczęsnego, czy niezwykle, bo to niezwyklejny dom ale dom-stątek jak tzw. Arka Roberta Koniecznego czy dom-kamień czyli Pawilon Kamień autorstwa pracowni eM4. Otwierając magazyn branżowy wchodzi się do architektonicznego cyrku. Przebierańcy w spektakularnych strojach, karły albo klauny na szrudkach, ekwilibrystyczne i akrobatyczne sztuczki. Krzykliwość i odmienność jest w cenie, napędza sprzedaż, zwiększając zyski inwestorów, architektów i mediów. Ale czy wszyscy zyskują? Czy dla społeczeństwa również jest to korzystne?

Architekci chwając się nowymi realizacjami i ich wyjątkowością prezentują zdjęcia wykadrowane tak, by nie widać było wiele więcej poza samym obiektem. Mają poczucie, że zdjęcia ich realizacji w szerszym kontekście nie są już atrakcyjne i poniekąd mają rację. Krajobraz w wielu miejscach jest chaotyczny i niespójny. Jak diagnozuje Springer – „W Polsce jest brzydko” (Springer, 2013, s.7). Na takim tle nowe realizacje nie prezentują się dobrze. Paradoks polega na tym, że problem brzydoty otoczenia wynika również z tego, że kolejne budynki nie biorą pod uwagę tego, co było dookoła.

Wraz ze stale przyspieszającym rozwojem cywilizacyjnym na przestrzeni ostatnich stu lat zmienia się coraz intensywniej krajobraz, który traci wartości lokalnej specyfiki. Architektura, choć zawsze powstaje w konkretnym miejscu, współcześnie często nie ma z tym miejscem związku. Mogłaby powstać równie dobrze gdziekolwiek indziej. Przestrzeni wypełnionych taką architekturą nie sposób nazwać miejscami. Mają niezdefiniowany charakter i trudno je odróżnić od innych, podobnie chaotycznych przestrzeni. Przedmieścia dużych miast są pełne takich przestrzeni-widm. Architekturę ujednolica już nie tyle styl międzynarodowy, co międzynarodowa bezstylowość i bylejakość. Im bardziej rozwija się gospodarka danego regionu, co zawsze uzewnętrznia się wyraźnie w rozkwicie budownictwa, tym bardziej krajobraz nabiera cech „placelessness”, czyli pozbawionego charakterystycznych lokalnych cech (Relph, 1976, s.143).

Uwrażliwianie na kontekst

W drugiej połowie XX wieku zaczęły się pojawiać jednostki akademickie, które próbowały formować młodych architektów w taki sposób, by projektowali nowe obiekty w relacji do tego, co znajduje się w otoczeniu. Wyróżniającym się miejscem jest Wydział Architektury ETH w Zurychu, a ważną postacią Miroslav Sik. Praktykuje on regionalizm w bezpośredni, kontekstualny sposób. Twierdzi, że wyjściowe założenia projektu nie powinny być oparte na analizie architektury, jej historii czy specyficznych właściwościach geograficznych w skali regionu, ponieważ zbiór zasad zdefiniowanych w ten sposób, swoista regionalna recepta na projekt, jest zbyt ogólna. Projekt powinien bazować na osobistych odczuciach związanych z sensualną percepcją

even further: according to them, each building should stand out by being different and breaking the rules. This is a recipe for success in a world shaped by the media. The audience of today's media is hungry for thrills and fast entertainment. There is no room for subtlety. Even with a beautiful and well-designed house, it is usually the quaint one that wins, although not necessarily comfortable and sensible - but with a spectacular façade - or the narrowest one, like the Keret House by Jakub Szczęsny, or the unusual one, because it is not an ordinary house, but a house-ship, like the so-called Ark by Robert Konieczny or the house-stone - the Stone Pavilion by eM4 studio. When you open a professional magazine, you enter an architectural circus. Dressed up in spectacular costumes, dwarfs or clowns on stilts, stunts and acrobatic tricks. The flamboyance and otherness is at a premium, it drives sales increasing profits for investors, architects and the media. But does everyone gain? Does society also benefit?

Architects, boasting about their new projects and their uniqueness, present photos cropped in such a way that not much else is visible except the building itself. They feel that pictures of their projects in a wider context are no longer attractive, and in a way they are right. The landscape in many places is chaotic and incoherent. As Springer diagnoses - "it's ugly in Poland" (Springer, 2013, p.7). And against such a backdrop the new projects do not look good. The paradox is that the problem of the ugliness of the surroundings stems precisely from the fact that new buildings do not take into account what was around them.

With the ever-accelerating development of civilization over the last hundred years, the landscape is changing more and more intensively, and the value of locality is being lost. Architecture, though always created in a specific place, nowadays has no connection with that place. It could have been created anywhere else as well. Spaces filled with such architecture cannot be called places. They have undefined character and it is difficult to distinguish them from other similarly chaotic ones. The suburbs of large cities are full of such ghost spaces. Architecture is no longer unified by international style, but by international stylelessness and mediocrity. The more the economy of a given region develops, which is always clearly manifested in the building boom, the more the landscape acquires the features of "placelessness", i.e. lack of characteristic local features (Relph, 1976, p.143).

Sensitizing to the context

In the second half of the twentieth century academic units began to appear, which tried to form young architects in such a way that they would design new objects in relation to what is found in their surroundings. A prominent place is the Department of Architecture at ETH Zurich, and an important figure is Miroslav Sik. He practices regionalism in a direct, contextual way. He argues that the starting point of a project should not be based on an analysis of architecture, its history or specific geographical features on a regional scale, because a set of principles defined in this way, a kind of regional recipe for design, is too general. The project should be

najbliższego otoczenia projektowanego budynku i jego atmosfery. Student ma w indywidualny sposób, opierając się na swojej wrażliwości i wyczuciu, zadbać o synchronizację budynku z kontekstem (Sik, 2019, s.50). Inną prominentną osobowością na uczelni w Zurychu jest Dietmar Eberle, który wyróżnia miejsce jako jeden z głównych czynników, które należy brać pod uwagę przy projektowaniu. W przypadku budynków modernistycznych ich kształt był determinowany przez ich funkcje. Czas od zakończenia budowy mijał, a potrzeby związane z nieruchomością się zmieniały. Wyjściowe założenia programowe dawno mogły być zapomniane, a budynki i przestrzenie zewnętrzne, które tworzyły pozostają. Jak twierdzi Eberle, założenie było błędne i prowadziło do dewastacji krajobrazu. Dlatego architekt powinien jako priorytet traktować to, co budynek daje otoczeniu, co stanowi o jego wartości dla miejsca, które zmienia swoim powstaniem. Jego zdaniem dobra architektura powinna świadomie bazować na wiedzy o danym miejscu, jego wartościach, ale również odczuciach związanych z percepcją tego miejsca, a przy tym, jednocześnie powinna być budowana w oparciu o to, co już bardziej zobjektywizowane, czyli obecnie dostępną wiedzę budowlano-techniczną (Eberle, 2018, s.21). W każdej lokalizacji można znaleźć pewne wyróżniające cechy, wpływające na jej tożsamość. Niekoniecznie muszą być one widoczne w przestrzeni. Mogą być zapisane w pamięci mieszkańców – a pamięć ta jest częścią kultury współdzielonej przez ludzi zamieszkujących dany region. Pytanie o wartościowe cechy krajobrazu zbudowanego, o wartości miejsca istotne dla ogółu ludzi, nie tylko dla klienta, są podczas rozpoczynania pracy projektowej bardzo istotne. Rozpoznanie tych wartości jest procesem w pewnym stopniu subiektywnym i niekoniecznie prostym. Wpisanie się w obraz miejsca, jest jednym z istotnych wyzwań współczesnej architektury. Nowy obiekt może przyczynić się do degradacji lub budowania tożsamości i wartości miejsca. Może być arogancki i egoistyczny albo empatyczny i pomocny.

Wrażliwość i siła

Pierwsze cztery lata zawodowego życia autor spędził w Alpach Szwajcarskich, pracując dla Petera Zumthora. Jego podejście do architektury charakteryzuje się dużym wyczuciem i wrażliwością na krajobraz, a jednocześnie jego projekty wykazują się dużym zdecydowaniem i wyrazistością. Wbrew pozorom nie ma w tym sprzeczności. Architektura, jaką proponuje, jest wystudiowana i głęboko przemyślana, biorąc pod uwagę otoczenie, w jakim ma się znaleźć (Zumthor, 2010, s. 41-42). Praca nad projektem zaczyna się od dokładnego rozpoznania otoczenia. W pracowni budowane są modele w mniejszej i większej skali krajobrazu – dokładnie odwzorowując ukształtowanie terenu i charakter otoczenia oraz starając się oddać atmosferę miejsca. Wkładany w to jest znaczny wysiłek. Modele są często tak duże, że wypełniają po brzegi przestrzeń pracowni.

Autor miał okazję przez wiele lat obserwować rozwój projektu Muzeum Kopalni Cynku w Norwegii.

based on personal feelings related to the sensual perception of the immediate environment of the designed building and its atmosphere. The student was supposed to take care of the synchronization of the building with the context in an individual way, based on his/her sensitivity and sense (Sik, 2019, p.50).

Another prominent personality at the University of Zurich is Dietmar Eberle, who singles out place as one of the main factors to be considered in design. In the case of modernist buildings, their shape was determined by their function. Time passed since construction, and the needs of the property changed. The initial programmatic assumptions may have long been forgotten, while the buildings and outdoor spaces they created remain. As Eberle argues, the assumption was wrong and led to the devastation of the landscape. Therefore, an architect should prioritize what a building gives to its surroundings, what constitutes its value to the place it changes with its creation. In his opinion, good architecture should be consciously based on the knowledge of a given place, its values, but also on the feelings related to the perception of this place, and at the same time, it should be built on the basis of what is already more objectified, i.e. currently available construction-technical knowledge (Eberle, 2018, p.21).

In every location, there are some distinctive features that influence its identity. These do not necessarily have to be visible in space. They can be stored in the memory of the inhabitants - and this memory is part of the culture shared by the people living in a region. The question about the valuable qualities of the built landscape, the values of the place that are important for all people, not only for the client, is very important when starting the design work. Identifying these values is a somewhat subjective and not necessarily simple process. Fitting into the image of the place is one of the significant challenges of contemporary architecture. A new building can contribute to degrading or building the identity and values of a place. It can be arrogant and selfish or empathetic and helpful.

Sensitivity and strength

The author spent the first four years of his professional life in the Swiss Alps, working for Peter Zumthor. His approach to architecture is characterized by a great sensitivity to the landscape, while at the same time his designs show great decisiveness and expressiveness. Despite appearances, there is no contradiction in this. The architecture he proposes is studied and deeply considered, taking into account the environment in which it is to be located (Zumthor, 2010, s. 41-42). Work on the project begins with a thorough reconnaissance of the surroundings. Smaller and larger scale models of the landscape are built in the studio - accurately depicting the lay of the land and the character of the surroundings, and trying to convey the atmosphere of the place. Considerable effort was put into this. The models were often so large that they filled the studio space to the brim. The author had the opportunity to observe the development of the Zinc Mine Museum project in Norway for many years. There were constructed subsequent

Fot. 1: La Lecherette - przed i po/before and after, (autor/author: Karol Żurawski)

Konstruowane były kolejne wielkie, kilkumetrowe modele oddające nieludzko wielką skalę czarnych kamiennych gór. Złożona geometria zboczy precyzyjnie oddana była w modelu, dzięki czemu stawiane propozycje architektoniczne można było sytuować bardzo szczegółowo – kolumna po kolumnie, jak stopa po stopie, na konkretnych fragmentach skały, nie tracąc z pola widzenia całości. Duży obszar modelu pozwalał jednocześnie dokładnie analizować i oceniać propozycję w całym, szerokim kontekście dużej części kamiennej doliny. Obiekty miały stać się częścią naturalnego krajobrazu. Warto jednak przy tym zwrócić uwagę na to, że budynki te, których moc kryje się również w ich zmysłowości i tym, że pobudzają myśli i emocje, oddziałują bardzo intensywnie swoją skalą. Nie jest to architektura, która niknie w otoczeniu. Można powiedzieć, że odpowiada jego wielkiej skali, jest wizualnie silna i nie boi się wyrazistości w krajobrazie. Mimo to nie szkodzi swojemu otoczeniu, tak jak nie szkodzą górcom zamki na skałach, natomiast potrafią pejzażowi dodać charakteru.

Kontekst jako punkt wyjściowy

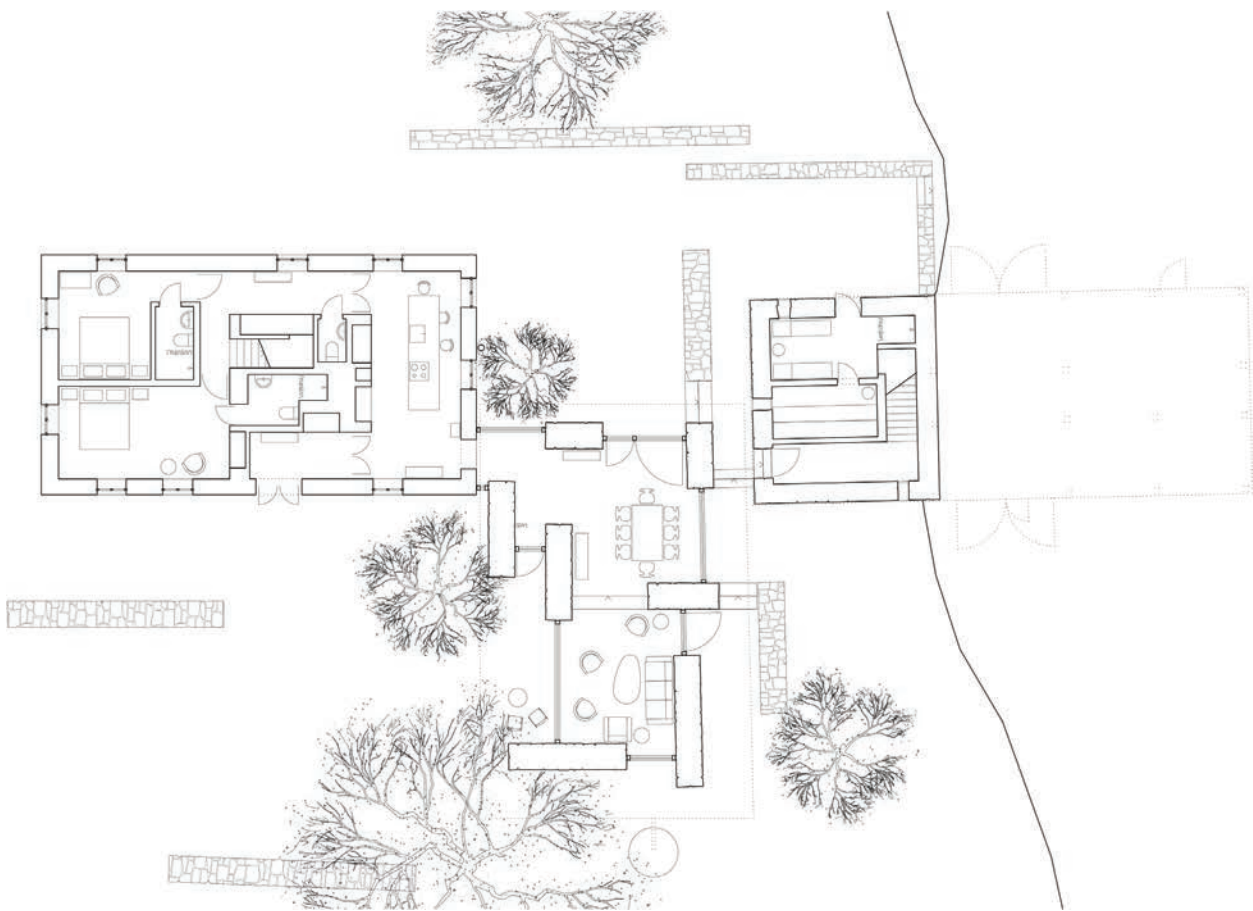
Zagadnienie relacji projektowanego budynku i jego miejsca jest autorowi bliskie, i w jego praktyce często studiowane. Jest to aspekt, który ma dla autora zasadnicze znaczenie przy kształtowaniu każdego kolejnego projektu.

Autor został poproszony o zaprojektowanie rozbudowy o mały warsztat stolarski typowego alpejskiego domu górskiego w La Lecherette w Szwajcarii, spoczywającego na malowniczym zboczu góry pokrytym łąką. W odczuciu autora, obiekt który planowano powiększyć, miał skończoną formę – wypracowaną przez tradycję, do której nie można było dodać nic, nie zaburzając obrazu całości. Mimo skromnego charakteru

huge, several meters high models reflecting inhumanly huge scale of black stone mountains. The complex geometry of the slopes was precisely rendered in the model, thanks to which it was possible to place architectural proposals in great detail - column by column, like foot by foot, on specific fragments of the rock, without losing sight of the whole. At the same time, the large area of the model allowed the proposal to be analysed and assessed in detail within the broad context of a large part of the stone valley. The objects were to become part of the natural landscape. However, it is worth noting that these buildings, whose power is also hidden in their sensuality and the fact that they stimulate thoughts and emotions, have a very intense effect with their scale. This is not an architecture that disappears in its surroundings. One can say that it corresponds to its great scale, it is visually strong and not afraid of expressiveness in the landscape. Nevertheless, it does not harm its surroundings, just as castles on the rocks do not harm the mountains, but can add character to the landscape.

Context as a starting point

The issue of the relationship of a designed building and its site is one that is close to my heart and often studied in my practice. It is an aspect that is fundamental for me in shaping each subsequent project. I was asked to design the extension of a typical alpine mountain house in La Lecherette, Switzerland resting on a picturesque meadow-covered mountainside, to include a small carpentry workshop. The author felt that the object to be extended had a finite form - worked out by tradition - to which nothing could be added without disturbing the image of the whole. Despite the modest character of the house, there is a great value in its typicality and repetitiveness in the

Fot. 2: Bolejny - rzut/building projection (autor/author: Karol Żurawski)

domu, jest w jego typowości, powtarzalności w krajobrazie duża wartość. Ingerencja projektowa groziła jej obniżeniem. Nie oznacza to, że w stanie zastanym wszystko można było oceniać pozytywnie. Dało się dostrzec potencjał do poprawy jego stanu. Oryginalny budynek powstał na pięknym, łagodnym zboczu ukształtowanym przez tysiąclecia siłami natury, ale w trakcie budowy domu, z nieznanых przyczyn teren od frontu budynku został zniekształcony. Powstało zagłębienie, przez które otoczenie domu zatraciło naturalny, miękki charakter. Autor postanowił wykorzystać szansę ingerencji do przekształcenia tego terenu by w części przywrócić mu pierwotny charakter i uporządkować przestrzeń działki. Warsztat został dobudowany do istniejącego budynku w nienaturalnym zagłębieniu i zasypany ziemią gładko odtwarzającą pierwotny przebieg zbocza. Geometria skarpy wpłynęła na kształt wnętrza warsztatu stolarskiego. W pochyłym stropie umieszczono świetlik, który hojnie doświetla miejsce pracy. Z zewnątrz, z przestrzeni ulicy, zasypaną nową kubaturę budynku zdradza tafla szkła leżąca kilka centymetrów nad ziemią w trawie i przykrywająca otwór świetlika. Z ulicy szkło jest ledwo widoczne. Długi pas okna bezcieniowo oświetla w środku podłużny blat roboczy. Pomimo tego, że budynek jest zagłębiony pod ziemią, w ciągu dnia warsztat jest jasny. Nie ma się poczucia przebywania w suterenie. Atmosfera osiągnięta przez sposób oświetlenia i materiały sprzyja pracy. Natura przykryła rozbudowę dywanem zieleni. Nowa architektura usunęła się w cień, żeby nie zaburzać wartościowego, istniejącego budynku. W nocy,

landscape. Design interference threatened to diminish it. This does not mean that in the existing condition everything could be assessed positively. There was potential for improvement. The original building was constructed on a beautiful, gentle slope shaped by the forces of nature for millennia, but during the construction of the house, for unknown reasons, the terrain in front of the building was deformed. A hollow was created, through which the surroundings of the house lost their natural, soft character. Author decided to use the chance of an intervention to transform this area in order to partially restore its original character and order the space of the plot. The workshop was added to the existing building in an unnatural hollow and backfilled with soil smoothly recreating the original course of the slope. The geometry of the slope influenced the shape of the interior of the carpentry workshop. In the sloping ceiling I placed a skylight, which generously illuminates the workspace. From the outside, from the street space, the buried new volume of the building is revealed by a sheet of glass lying a few centimetres above the ground in the grass and covering the skylight opening. From the street, the glass is barely visible. A long strip of window shadowlessly illuminates the elongated work surface inside. Despite the fact that the building is sunken underground, the workshop is bright during the day. There is no sense of being in a basement. The atmosphere achieved by the lighting method and materials is conducive to work. Nature has covered the extension with a carpet of

kiedy w warsztacie pracuje właściciel, światło ze świetlika rozświetla delikatnie elewację budynku, wydobywając ją z mroku przykrywającego alpejskie zbocze. Przy okazji rozbudowy udało się przebudować szpecące budynek, chaotyczne murki oporowe wjazdu do garażu w taki sposób, żeby odpowiadały łagodnemu spadkowi terenu. Usunięta została skaza stworzona lata wcześniej przez człowieka. Przywrócono terenowi postać zbliżoną do tej, w jakiej stworzyła go natura.

Innym projektem, nad którym obecnie pracuje autor, i którego charakter wynika z konkretnego miejsca jest rozbudowa domu wakacyjnego w Bolejnach na Mazurach. Istniejący na działce poniemiecki dom ceglany i drewniana stodoła sprzed stu lat są typowe dla tego rejonu i choć nie są chronione przez konserwatora, mają swoją wartość. Takich domów we wsi pozostało jeszcze trochę, choć w ostatnich latach jej homogeniczny charakter się zaciera. Domy poddawane są termomodernizacji, wynikiem czego ceglane elewacje kryją się pod styropianem oraz powstają nowe, pojedyncze domy o obcej formie, zbudowane z materiałów niepasujących do tych użytych pierwotnie w okolicy. Oprócz cegły, ceramicznych dachów oraz drewna, materiałem, który widoczny jest na terenie całej wsi, jest kamień granitowy. Budulec ten dostępny był w dużej ilości w tym regionie w postaci głazów narzutowych. Używany był szeroko do budowy fundamentów i podmurówek, a nawet całych budynków – głównie gospodarczych oraz wielu murów rozgraniczających działki i murków oporowych, których - zważywszy na pofalowane ukształtowanie terenu - jest w tym rejonie wiele. Budynek mieszkalny znajdujący się na przedmiotowej działce ma podmurówkę, część stodoły oraz murki oporowe wybudowane z tego właśnie materiału.

Budynek ceglany, choć o urokliwej architekturze, ma niestety też pewne wady. Nie jest wystarczająco duży dla potrzeb klienta i ma okna, które z racji niewielkich rozmiarów utrudniają doświadczenie pięknego mazurskiego krajobrazu z jego wnętrza. Potrzebna była rozbudowa o jadalnię i salon: pomieszczenia, które byłyby szeroko otwarte na piękne otoczenie.

W regionie nie ma przykładów obiektów, które typologią odpowiadałyby oczekiwanym przez klienta cechom funkcjonalnym i które mogłyby być potraktowane jako wzorzec referencyjny, którego realizacja gwarantowałaby wpisanie się w kontekst lokalnej zabudowy. Konieczne było wypracowanie nowej formy budowlanej dla tej konkretnej sytuacji przestrzennej i krajobrazowej, która pomimo odmiennych cech miałaby szansę być akceptowalna krajobrazowo, nie zaburzając jego charakteru.

Na działce znajdowało się oryginalnie kilka murów z kamienia narzutowego, które oprócz funkcji oporowej wydzielają przestrzeń ogrodu. Ten element architektury krajobrazu posłużył w projekcie jako wzór do wykształcenia specyficznej metody budowlanej. Jadalnia oraz salon, mają stać się częścią otwartej przestrzeni ogrodu, wydzielonej za pomocą prostych murów kamiennych, wybudowanych w podobny sposób jak te już istniejące na działce. Siedem niezależnych, masywnych murów

greenery. The new architecture has removed itself into the shadows so as not to disturb the valuable existing building. At night, when the owner works in the workshop, light from a skylight gently illuminates the façade of the building, bringing it out of the darkness covering the Alpine slope. During the extension, it was possible to rebuild the chaotic retaining walls of the garage entrance, which disfigured the building, so that they correspond to the gentle slope of the terrain. The blemish created years earlier by man has been removed, recreating the area in a similar fashion to how nature created it.

Another project that I am currently working on, and which is site specific, is an extension to a holiday home in Bolejny, Masuria. The existing on the plot post-German brick house and a hundred years old wooden barn are typical for this area and although they are not protected by the conservator they have their value. There are still some similar houses in the village, although in recent years its homogeneous character has been disappearing. Houses undergo thermomodernization, as a result of which brick facades are hidden under Styrofoam, and new, single houses of an alien form are created, built of materials that do not match those used in the area. In addition to brick, ceramic roofs, and wood, granite stone is a material that can be seen throughout the village. This building material was available in abundance in this region in the form of erratic stones. It was widely used for building foundations, and even entire buildings - mainly farm buildings, as well as many plot-separating walls and retaining walls, which, considering the undulating terrain, are numerous in this region. The residential building located on the plot in question has a foundation, part of the barn and retaining walls made of this material.

The brick building, while having a charming architecture, unfortunately also has some disadvantages. It is not big enough for the client's needs and has windows which, due to its small size, make it difficult to experience the beautiful Masurian landscape from inside. An extension was needed to add a dining room and living room: rooms that would be wide open to the picturesque surroundings.

There are no examples in the region of buildings that would correspond in typology to the functional features expected by the client and that could be treated as a reference model, the implementation of which would guarantee its inclusion in the context of the local development. It was necessary to work out a new building form for this particular spatial and landscape situation, which despite its different features would have a chance to be accepted by the landscape without disturbing its character.

There were originally several erratic stone walls on the plot, which apart from their retaining function demarcated the garden space. This element of landscape architecture was used in the project as a model to develop a specific construction method. The dining room and the living room are to become a part of the open garden space separated by simple stone walls built in a similar way as those already existing on the

Fot. 3: Bolejny – zdjęcie modelu/photo of the model (autor/author: Karol Żurawski)

wybudowanych z grubo ciosanego kamienia określi przestrzeń salonu i jadalni. Mury mają swoją wyraźną orientację i nadają kierunek przestrzeni. Są rozstawione tak, by w jak najkorzystniejszy sposób otwierać przestrzenie wewnętrzne – pomiędzy nimi – na przestrzenie przyległe i daleki krajobraz. Trudno precyzyjnie określić, gdzie kończy się zewnątrz, a zaczyna wewnątrz. Na kamiennych murach spoczywa drewniana płyta stropu, ostanając przestrzeń pomiędzy murami przed czynnikami atmosferycznymi, w tym - dzięki rozległej powierzchni okapów - przed przegrzewaniem, spowodowanym letnimi promieniami słonecznymi. Pomiędzy kamiennymi murami umieszczone są duże tafle szkła w masywnych, drewnianych ramach. Wyznaczają one granice przestrzeni ogrzewanej w zimie. Nie wyznaczają jednak, podobnie jak drewniana płyta zadaszenia, granicy przestrzeni wewnętrznej i zewnętrznej, ze względu na to, że mury wyraźnie przekraczają tę granicę w obie strony. Autor starał się odpowiedzieć na zadany program funkcjonalny rozwijając język zastanego krajobrazu, gdyż dostępne, istniejące w otoczeniu formy architektoniczne nie odpowiadały obecnym potrzebom. Zaproponowana forma nowego budynku jest wyrazista, ale intuicyjnie powinna być odbierana jako pochodna rodzimej, zakorzenionej w miejscu architektury.

Wnioski i zalecenia

Jak wynika z przeprowadzonych badań postawy projektowe architektów mają znaczący wpływ na otoczenie. Krajobraz jest wartością wspólną dla wszystkich. Nawet jeżeli zabudowują go indywidualne jednostki. Taki zbiór obiektów budowanych na przestrzeni setek lat może być bardziej lub mniej harmonijny. Żeby podnosić, a przynajmniej nie obniżać wartości krajobrazu architekci powinni przystępując do projektu starać się zrozumieć sytuację przestrzenną, w której przyszło im projektować, nauczyć się jej cech i ocenić, które z nich mogą lub powinny

plot. Seven independent, massive walls built of rough hewn stone will define the space of the living room and dining room. It will give spatial support to people staying between them and outside along their perimeter. The walls have a clear orientation and give direction to the space. They are spaced to best open up the interior spaces - between them - to adjacent spaces and the distant landscape. It is difficult to determine precisely where the exterior ends and the interior begins. A wooden ceiling panel rests on the stone walls, shielding the space between the walls from the weather, including the extensive eaves area from overheating caused by the summer sun and driving rain. Between the stone walls, large panes of glass are placed in massive wooden frames. They mark the borders of the space heated in winter. They do not, however, mark the boundary of the indoor and outdoor spaces, as well as the wooden panel of the canopy, due to the fact that the walls clearly cross it in both directions. As a designer I tried to respond to the given functional program by developing the language of the existing landscape, as the available, existing architectural forms in the surroundings did not meet the new needs. The proposed form of the new building is expressive, but intuitively should be perceived as derivative of native, locally rooted architecture.

Conclusions and recommendations

As the research shows, architects' design attitudes have a significant impact on the environment. Landscape is a value common to all. Even if it is built by individuals. Such a collection of objects built over hundreds of years may be more or less harmonious. In order to increase or at least not decrease the value of the landscape, architects should try to understand the spatial situation in which they have to design, learn its features and assess which of them can or should be taken into account while planning what is

być wzięte pod uwagę przy planowaniu tego, co nowe. Otoczenie może wpływać na projekt, pomóc go ukształtować, nadać mu właściwą, z punktu widzenia wartości otoczenia, formę. Projektanci z kolei wpływają na tożsamość miejsca nowym obiektem, przekształcając go bezpowrotnie. Poszukiwanie harmonii i ładu nie musi być utożsamiane z dążeniem do jednolitości. Projektowanie bazujące na ocenie wartości krajobrazu i szukaniu metody jego przekształcenia jest zadaniem subiektywnym, opierającym się na wrażliwości i wyczuciu projektanta. Warto podejmować próbę zasymilowania nowego w danym, specyficznym otoczeniu, w kompozycji większej całości.

new. The environment can influence the design, help shape it, give it the right form from the point of view of the value of the environment. Designers in turn influence the identity of a place with a new object, transforming it irrevocably. The search for harmony and order need not be synonymous with the striving for uniformity. Designing based on assessing the value of the landscape and looking for a method of its transformation is a subjective task, based on the sensitivity and feeling of the designer. It is worth making an attempt to assimilate the new in a given specific environment, in the composition of a larger whole.

BIBLIOGRAFIA/ REFERENCES

- [1] Bauman Z., 2009, *Konsumowanie życia*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
[2] Eberle D., Aicher F., eds., 2018, *9 X 9 - A Method of Design: From City to House Continued*, Basel: Birkhäuser
[3] Frampton K., 1983, *Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance*, W: H. Foster, ed., *The Anti-Aesthetic: Essays on Postmodern Culture*, Port Townsend, Washington: Bay Press, s.16-30

- [4] Relph, Edward, 1976, *Place and Placelessness*. London: Pion
[5] Sik M., ed., 2019, *Analogue Oldnew Architectur*, Luzern: Quart
[6] Springer F., 2013, *Wanna z kolumnadą*, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne
[7] Taylor Ch., 1992, *The Ethics of Authenticity*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
[8] Zutmhor P., 2010, *Myślenie architekturą*, Kraków: Karakter